

Анастасія ГУСАРОВА,

заступник начальника відділу захисту фінансово-економічних інтересів держави прокуратури міста Києва, молодший радник юстиції, аспірант Національної академії прокуратури України

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВСТУПУ ПРОКУРОРА У СПРАВУ, ВІДКРИТУ СУДОМ ЗА ЗВЕРНЕННЯМ ІНШОЇ ОСОБИ

Ключові слова: *представництво; прокурор; вступ прокурора у справу; форми прокурорського представництва.*

Нині в Україні з урахуванням вимог Ради Європи щодо ролі прокуратури поза межами кримінального судочинства розпочалася та здійснюється активна робота з реформування органів прокуратури. Під час досить жвавих дискусій щодо місця прокуратури в системі органів державної влади більшість авторів вважають за необхідне зберегти та в подальшому розвивати правозахисну діяльність прокуратури, зокрема представництво прокуратурою інтересів громадян та держави в суді [1, 23–24; 2, 184–186; 3, 189–190].

Питанням представництва прокурором інтересів громадян або держави в суді присвячено чимало наукових досліджень, однак щодо деяких аспектів реалізації зазначеної конституційної функції органів прокуратури однакості не досягнуто. Це потребує висвітлення проблеми у загальному вигляді та її зв'язку із важливими науковими та практичними завданнями реалізації представницької функції прокуратури [4, 61–63; 5, 25–27; 6, 35–36].

Аналізуючи законодавство та наукові джерела, можемо зробити висновок про дискусійність окремих аспектів вступу прокурора у справу, відкриту судом за зверненням іншої особи. Тому мета цієї статті – дослідження процедури вступу прокурора у справу, що розглядаються судами за різними формами судочинства поза кримінальною сферою, та правового статусу прокурора у вказаних справах.

Прокурор бере участь у процесі виключно на підставі своїх посадових повноважень. Його заінтересованість має особливий, державний характер. Прокурор висловлює принципову позицію держави, здійснює свою основну функцію – захист інтересів громадян як найвищої соціаль-

ної цінності держави [7, 159]. Проте практична діяльність не завжди відповідає переконанням наукової громадськості стосовно того, що для вступу в процес у справі прокурору не потрібна ні довіреність, ні усне доручення, ні письмове прохання осіб [8, 391; 9, 130]. При поданні позову до суду першої інстанції в інтересах громадянина, коли порушення закону виявлено прокурором самостійно, він щоразу повинен з'ясовувати позицію зацікавленої особи.

Якщо ж громадянин звертається до прокурора із заявою про порушення його прав, свобод чи інтересів, то у ній він висловлює прохання щодо представництва його інтересів. Дотримання зазначених вимог обумовлено необхідністю спрямування дій прокурора відповідно до вимог громадянина та виключення в подальшому можливих претензій заявника щодо відсутності його волі до представництва інтересів та власної ініціативи прокурора при вирішенні питання щодо вступу у справу або подання позову. Однак у правозастосовній практиці мають місце випадки звернення громадянина до суду із проханням залучити до участі при розгляді справи прокурора. При цьому суди не зважають на те, що можливість вступу у справу має вирішувати прокурор, а не суд.

Як зазначає А.В. Петровський, без згоди громадянина на представництво його інтересів в процесі, який розпочато з ініціативи прокурора, немає однієї сторони – позивача, отже, неможливе змагання правами та обов'язками сторін [8, 392]. Така позиція підтверджується також ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України (ЦПК України), ст. 11 Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України), ст. 4-3 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України). Необхідність отримання згоди

ПРОБЛЕМИ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

громадянина на представництво його інтересів підтримують і науковці-практики [10, 54].

З огляду на викладене пропонуємо доповнити законодавство нормами, в яких врегульовувалося б отримання від особи, інтереси якої представляє прокурор, заяви щодо представництва її інтересів. Це стосується і вступу прокурора у справу, розпочату судом за зверненням іншої особи.

Відповідно до ч. 3 ст. 46 та п. 7 ч. 1 ст. 207 ЦПК України у разі непідтримання заявлених вимог особою, в інтересах якої подано заяву, суд постановляє ухвалу, в якій залишає заяву без розгляду. Залишення позовної заяви без розгляду в разі заперечення проти позову передбачено також у п. 6 ч. 1 ст. 155 КАС України. У ГПК України (п. 6 ст. 81) передбачено залишення заяви без розгляду в разі відмови від нього громадянина, в інтересах якого позов подано прокурором.

Водночас відповідно до вимог п. 3 ст. 205 ЦПК України, п. 4 ст. 80 ГПК України та п. 2 ст. 157 КАС України суд закриває (припиняє – за нормами ГПК України) провадження у справі у разі відмови позивача від позову та прийняття цієї відмови судом.

У науковій літературі висловлюється думка про суперечливість норм щодо відмови від позову та прийняття цієї відмови судом [11, 148]. Відмова громадянина від позовних вимог може бути викликана як необхідними діями, так і злочинними діями сторонніх осіб чи учасників процесу щодо нього чи близьких родичів. Деякі науковці вважають, що при відмові позивача від позову, в інтересах якого прокурор вступив у справу, суд ще має вирішувати: приймати цю відмову чи ні. За теперішнього рівня правосвідомості необхідно зберегти контроль суду за цими процесуальними діями [12, 40; 13, 159].

Аналіз зазначених норм процесуальних кодексів свідчить про різнопланове визначення підстав для залишення заяви без розгляду. Так, в одному випадку суд залишає її без розгляду в разі непідтримання заявлених вимог особою, в інтересах якої подано заяву (ст. 46 ЦПК України). В іншому – при запереченні особи проти позову (ст. 155 КАС України) та відмови від позову громадянина, в інтересах якого позов було подано прокурором (ст. 81 ГПК України). По-різному трактуються і наслідки відмови позивача від позову. За нормами ЦПК України та КАС України відмова позивача від позову є підставою для закриття провадження у справі. А відповідно до п. 4 ст. 80 ГПК України відмова позивача від позову є підставою для припинення провадження у справі. Така неоднознач-

ність визначень процесуальних дій, на нашу думку, потребує уніфікації законодавства, що сприятиме полегшенню його застосування на практиці.

Прокурор, який вступив у справу, відкриту судом за зверненням іншої особи, згідно зі ст. 46 ЦПК України, ст. 29 ГПК України має процесуальні права й обов'язки особи, в інтересах якої він діє, за винятком права укладати мирову угоду. При згоді сторін закінчити справу мировою угодою прокурор може сприяти сторонам у цьому, причому він відмовляється від підтримання позову і виступає в судових дебатах з висновком про затвердження мирової угоди сторін, якщо ці дії не суперечать закону та не порушують чийось прав та інтересів [14, 22].

Відповідно до ст. 31 ЦПК України, ст. 22 ГПК України та ст. 51 КАС України позивач має право протягом усього часу розгляду справи змінити підставу або предмет позову, збільшити або зменшити розмір позовних вимог, відмовитися від позову, а відповідач – визнати позов повністю або частково, пред'явити зустрічний позов.

Зазначеними правами, відповідно, наділений і прокурор, який представляє інтереси громадянина або держави в суді шляхом подання позову. Проте, користуючись правом зміни підстави або предмета позову, збільшення або зменшення позовних вимог, прокурору варто з'ясувати позицію особи, інтереси якої він представляє, з цього приводу. Такий висновок обумовлюється тим, що метою дій прокурора є захист прав, свобод та законних інтересів громадян чи інтересів держави. Таким чином, він повинен встановити: чи є в особи, представництво якої він здійснює, інтерес щодо зміни підстави або предмета позову, збільшення або зменшення позовних вимог.

Відмова прокурора від позову в інтересах інших осіб або зміна вимог не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги у первісному обсязі. При цьому не слід вважати це порушенням принципу диспозитивності стосовно прокурора, про що зауважують деякі науковці [15, 98].

Інша ситуація виникає при вступі прокурора у справу, відкриту судом за зверненням іншої особи. Так, прокурор, вступаючи у справу, не подає позов в інтересах громадянина, а фактично приєднується до його позовних вимог. Постає запитання: яке рішення повинен прийняти суд при зміні прокурором позовних вимог або пред-

мета позову, які не підтримує особа, інтереси якої представляє прокурор?

Відповідно до ч. 2 ст. 46 ЦПК України, ч. 5 ст. 29 ГПК України, ч. 2 ст. 61 КАС України зміна вимог прокурором не позбавляє особу, на захист прав, свобод та інтересів якої подано заяву, права вимагати від суду розгляду справи та вирішення вимоги у первісному обсязі. Вважаємо, що вказана норма не має сенсу, оскільки постають наступні запитання. Яким чином суд розглядатиме справу у разі зміни прокурором позовних вимог без підтримання її громадянином, в інтересах якого прокурор вступив у справу або заявив позов, та наполягання особою на розгляді позовних вимог у первісному обсязі? Як виконуватиметься рішення суду, яким будуть задоволені вимоги прокурора, які не підтримувала особа?

За таких підстав неможлива зміна позовних вимог прокурором, який вступив у справу в інтересах особи, без наявності на це згоди громадянина.

Відмінність процесуального становища прокурора, який вступив у справу, від статусу прокурора, яким заявлено позов, полягає у відсутності у першого права змінити підставу або предмет позову, збільшити чи зменшити розмір позовних вимог, відмовитися від позову, закінчувати справу примиренням у разі представництва інтересів юридичної особи за нормами КАС України, оскільки він не пред'являв позов. Водночас таке право надано сторонам у справі.

Науковці неоднозначно трактують надане прокурору право щодо вступу у справу шляхом подання апеляційної чи касаційної скарги. Вирішуючи питання подання апеляційної чи касаційної скарги в інтересах громадянина, потрібно з'ясувати позицію громадянина щодо необхідності оскарження рішення суду першої чи апеляційної інстанції. Проте наділення прокурора правом внесення апеляційної чи касаційної скарги незалежно від того, чи брав він участь у судовому провадженні, не буде порушенням принципу диспозитивності цивільного процесуального права [11, 159].

Звичайно, прокурор повинен сприяти виконанню вимог закону про всебічний, повний і об'єктивний розгляд справ та ухваленню судових рішень, що ґрунтуються на законі. Проте, на нашу думку, ухваленне з порушенням вимог закону судом рішення в тому разі, коли жодна зі сторін не оскаржує його, не може бути предметом прокурорського оскарження. Саме тому для вступу прокурора у справу шляхом подання апеляційної скарги потрібна згода сторони.

Аналізуючи законодавчі норми та наукові розробки, наведені у цій статті, можемо зробити висновок про наявність спірних і невизначених питань щодо вступу прокурора у справу, порушену за зверненням іншої особи. Тож необхідне їх подальше наукове дослідження та законодавче врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Невмержицький Є. В. Місце і роль прокуратури в сучасній Українській державі / Є. В. Невмержицький // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2003. – №4. – С. 23–24.
2. Долежан В. В. Шляхи конкретизації представницької функції прокуратури у майбутньому / В. В. Долежан // Проблеми організації прокуратури й оптимізації її діяльності в сучасних умовах: зб. наук. праць. – Х.: ІПК АПУ Генеральної прокуратури України, 1998. – С. 184–186.
3. Косюта М. В. Питання правового регулювання представницької функції прокуратури / М. В. Косюта // Проблеми організації прокуратури й оптимізації її діяльності в сучасних умовах: зб. наук. праць. – Х.: ІПК АПУ Генеральної прокуратури України, 1998. – С. 189–190.
4. Дунас Т. Завдання представництва прокурора в цивільному процесі / Т. Дунас, М. Руденко // Юридичний журнал. – 2006. – №7. – С. 61–63.
5. Півненко В. П. Теоретичні основи захисту прав людини органами прокуратури / В. П. Півненко // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. – 2007. – №757. – Вип. №1 (2). – (Серія «Право»).
6. Власов А. Катаракта на «око государево» / А. Власов // Российская юстиция. – 2001. – №8. – С. 35–36.
7. Шутенко О. В. Принцип диспозитивності и участие прокурора в гражданском процессе / О. В. Шутенко // Проблеми законності. Вип. 37. – Х.: Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 1999.
8. Петровський А. В. Актуальні питання участі прокурора у справах про визнання правочинів недійсними у світлі нового цивільно-процесуального законодавства / А. В. Петровський // Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 29. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2005.
9. Чванкін С. А. Юридична природа представницької функції органів прокуратури за перспективним законодавством України / С. А. Чванкін // Часопис Київського університету права. – 2005. – №3. – С. 130.

ПРОБЛЕМИ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

10. Бородин М. Участь прокурора в цивільному процесі: окремі аспекти / М. Бородин // Право України. – 1999. – №11. – С. 52–53.
11. Дунас Т.О. Прокурор у цивільному процесі України: Сутність, завдання, повноваження: [навч. та наук.-практ. посіб. для студ. юрид. вищ. навч. закл.] / Т.О. Дунас, М.В. Руденко / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. М.В. Руденка. – Х.: Харків юридичний, 2006.
12. Симонян С. Проблемы апелляционного производства по гражданским делам / С. Симонян // Российская юстиция. – 2001. – №11. – С. 40.
13. Чечерський В.І. Представництво прокуратурою інтересів громадянина та держави в суді на досвіді Словаччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз / В.І. Чечерський // Вісник господарського судочинства. – 2006. – №1. – С. 159.
14. Шакирьянов Р. Участие прокурора в рассмотрении споров в суде / Р. Шакирьянов // Законность. – 2004. – №11. – С. 22.
15. Тимченко Г. Участь прокурора у цивільному судочинстві / Г. Тимченко // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – №6. – С. 98.

Анастасія ГУСАРОВА

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВСТУПУ ПРОКУРОРА У СПРАВУ, ВІДКРИТУ СУДОМ ЗА ЗВЕРНЕННЯМ ІНШОЇ ОСОБИ

Резюме

Досліджено процедуру вступу прокурора у справу, що розглядається судами за різними формами судочинства поза кримінальною сферою, та правовий статус у зазначених справах.

Анастасія ГУСАРОВА

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ВСТУПЛЕНИЯ ПРОКУРОРА В ДЕЛО, ОТКРЫТОЕ СУДОМ ПО ОБРАЩЕНИЮ ДРУГОГО ЛИЦА

Резюме

Исследована процедура вступления прокурора в дело, которое рассматривается судами по различным формам судопроизводства вне криминальной сферы, и правовой статус в указанных делах.

Anastasia GUSAROVA

SEPARATE ASPECTS OF ENTRY OF PUBLIC PROSECUTOR IN CASE, OPENED A COURT AFTER THE APPEAL OF OTHER PERSON

Summary

Investigational procedure of entry of public prosecutor in case that examined courts after the different forms of the legal proceeding out of criminal sphere, and legal status in the noted case.